

REVOLUCIÓ, PODER I TERRITORI A LA COMARCA DE LA SELVA (juliol-octubre de 1936)

David Comas i Vila, Jordi Goñi i Sarsanach

Introducció

Estem acabant el segon mil·leni amb la remor de fons que fa la sang quan arriba al riu. Diferents atacs al poder polític en diferents països han captivat en els darrers mesos la nostra atenció: la Xina, el Salvador o els països de la zona est d'Europa. Noves revolucions i noves idees que segur que marcaran la darrera dècada del s. XX. Però també són vells records d'una tonada tan vella com vell és el món: el poder, en última instància, és dels que tenen i utilitzen les armes. Ve a compte aquesta reflexió per recordar el darrer període revolucionari del nostre país, ara fa poc més de 50 anys.

En efecte, a la sublevació militar del 18 de juliol de 1936 hi seguí un trimestre agitat per profundes convulsions revolucionàries. Responent a l'aixecament es formaren una munió d'ens revolucionaris que, durant varis mesos, foren, de fet, la màxima autoritat a cada vila de les nostres comarques: els Comitès Locals Antifeixistes, coneguts popularment com els «comitès».

Des de l'inici de la Guerra Civil fins a finals d'octubre de 1936, els Comitès (en tant que ens revolucionaris) varen ésser una alternativa i un contrapoder al govern legítim de la Generalitat de Catalunya i al de la República espanyola. Oriol Nello ha palesat com l'esclat bèl·lic va traduir-se en una autèntica atomització del poder polític sobre el territori gironí (NELLO, O., 1986). També ha estat ja demostrat que foren precisament aquests ens revolucionaris els qui primer decidiren utilitzar la «Divisió Comarcal» de Pau Vila (enllestida des de 1933 però oblidada en els calaixos d'un dels edificis de la plaça de Sant Jaume de Barcelona) per a organitzar territorialment el seu poder sobretot Catalunya (LLUCH, Ec., NELLO, O., 1983 pp. XXV i XXVI).

Per altra banda, poques vegades s'ha centrat la mirada en comprovar des de «sota», des dels pobles estant, com es desenvolupà realment el procés revolucionari. Fou precisament aquest buit el que motivà els dos autors a resseguir el fenomen a una escala espacial molt gran. Llur recerca, reflexada

en aquests ratlles, es concentrà en la comarca de la Selva, a partir de l'estudi del que va aconteixer en alguns pobles d'aquesta comarca durant el trimestre revolucionari (juliol-octubre de 1936)¹.

La fita genèrica de la recerca ha estat resseguir les repercussions del trimestre revolucionari sobre l'organització del poder polític i la seva estructura territorial².

Les hipòtesis de treball foren:

a) Varen existir i varen funcionar ens polítics revolucionaris en els pobles de la comarca de la Selva entre juliol i octubre de 1936. Aplicaren mesures polítiques clarament destinades a modificar l'ordre establert, i foren una autèntica alternativa al poder legal local: els Ajuntaments.

b) La nova organització política va implicar un replantejament de l'organització territorial. És possible trobar evidències que el primer intent de posar en pràctica la divisió comarcal de Pau Vila fou obra d'aquests ens revolucionaris.

c) Acabat el trimestre revolucionari³, els membres dels Comitès tendiren a integrar-se en els respectius consistoris, des d'on continuaren (en la nova legalitat) les mesures revolucionàries ja endegades.

Els Comitès Locals Antifeixistes

Tot just confirmat l'èxit de la sublevació militar contra la II República es formaren als pobles de la Selva els respectius Comitès Locals Antifeixistes, amb l'objectiu genèric de defensar amb les armes el règim constitucional (cal dir que no sempre primava aquesta raó, ja que hi podien influir impulsos revolucionaris que eren del tot inconstitucionals).

En alguns municipis convisqueren comitès i consistoris⁴, en d'altres l'equip municipal restà inactiu fins entrat el mes d'octubre⁵, i en un cas concret, el de Breda, fou l'Ajuntament local qui va propiciar l'aparició del comitè local. Pel que fa a Arbúcies, en el Llibre d'Actes de l'ajuntament no es fa cap referència a l'existència d'un Comitè Local Antifeixista, mentre que el consistori arbucienc, durant el període juliol-octubre de 1936, es va reunir diverses vegades per tractar temes com el de pagaments, com el de les depuracions polítiques o per legislar sobre la Matrícula Industrial (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament d'Arbúcies*).

En el primer cas es tractava d'ajuntaments continuistes, encarregats de qüestions secundàries en ple context bèl·lic; per la seva banda, els ens revolucionaris manaven sobre els assumptes prioritaris: control de les armes, milícies de vigilància, impostos extraordinaris (que anaven destinats a gravar les persones més riques), confiscació de vehicles i d'aparells de ràdio, expropiacions, collectivitzacions, etc. En el segon cas està clar que el comitè assumí la totalitat de les funcions municipals.

Un bon exponent del primer cas pot ser Caldes de Malavella. El comitè local, amb el seu edifici tocant la Casa de la Vila, organitzà ben aviat una milícia armada (com a mínim formada per 7 caldens, VINYOLES, C., 1986, p. 23), controlà el trànsit de la carretera de França i del ferrocarril, imposà taxes extraordinàries (per un valor superior a 15.000 ptes. de 1936, una quantitat considerable, amb la qual aleshores es podia comprar una recol·lectora mecànica de blat) i tutelar de ben aprop les decisions del consistori caldenc (per exemple, el 24 de juliol el comitè forçà l'equip municipal perquè destituís el metge i la llevadora per ser «desafectes» el règim (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Caldes de Malavella*, 24 de juliol de 1936).

Un altre bon exemple de la vigoroositat del poder revolucionari seria el cas de la Celler de Ter. Tot just passats tres dies des l'aixecament militar, el president del «Comitè del Front Popular» (sic) feia a mans del consistori un comunicat expedit pel Comissari Delegat de la Generalitat a Girona, Eduard Laiet, on disposava, «provisionalment i a resultes del que disposi la Superioritat», la destitució del batlle i dels regidors. A més, el comunicat detallava la llista dels qui havien de formar el nou consistori (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de la Celler de Ter*, 21 de juliol de 1936). Tanmateix, la mesura no sorprèn si tenim present que el de la Celler no fou l'únic cas de depuració de regidors no elegits en les llistes del Front Popular⁶. Sens dubte, el Comissari Laiet no coneixia prou bé el poble per poder dictar els noms, i fou el recentment format Comitè qui degué dictar-li els noms dels que havien de ser destituïts, així com els noms dels que havien de formar el nou consistori.

El cas de Lloret de Mar seria el d'una situació intermitja entre les dues situacions polítiques que hem esmentat una mica més amunt. El 3 de juliol fou l'últim dia en que es va reunir el consistori lloretenc abans de l'esclat de la guerra, i no ho va tornar a fer fins el 15 d'agost. A partir d'aquesta data, moment en què elements que formen part del «Comitè Local Antifeixista» s'incorporen a l'equip municipal, s'empren una decidida tasca d'actuació política revolucionària: els plens passen a ocupar-se de l'expropiació i reconversió d'edificis religiosos en escoles i hospitals; de depuracions polítiques; de tirar endavant un pla d'obres públiques per donar feina als aturats; de tributs molt importants que aniran destinats a gravar les persones més riques del poble, com aquell que s'imposà per aconseguir els diners necessaris per dur a terme una moderna xarxa de clavegueram i una canonada d'aigua potable: a través d'aquest impost extraordinari es volien aconseguir 500.000 ptes. –s'aconseguien 205.815 ptes. (DOMENECH, 1986, pp. 254 i 255), quantitat prou respectable i que denota la capacitat coercitiva que tenia el consistori d'aquells moments (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Lloret de Mar*, 15 d'agost de 1936).

Un exemple del segon cas seria el de Santa Coloma de Farners, on el consistori municipal no es reuní fins entrat el mes d'octubre (16 d'octubre de 1936), degut a l'Ordre de la Generalitat que obligava a la constitució de nous ajuntaments (12 d'octubre de 1936). Fins aleshores l'ajuntament colomenc s'havia limitat a estendre documents d'empadronament o a cobrar arbitris municipals. El qui de veritat controlava la situació era el «Comitè Antifeixista de Santa Coloma de Farners», constituïts el 22 de juliol. Aquest imposà

tributs a propietaris i industrials, convertí l'església parroquial en plaça del mercat, reconvertí un convent de monges en col·legi, va arreglar la casa d'assistència local. Cal dir que el nou ajuntament que hi hagué a partir del 16 d'octubre continuà els projectes endegats pel comitè antifeixista⁷.

En resum, en una situació o en una altra, hi han evidències suficients de la força i transcendència d'un poder revolucionari als municipis selvatans, amb les particularitats manifestes de cada cas. Un poder polític atomitzat, amo i senyor de la seva parcel·la espacial⁸, però també necessitat d'intentar unificar determinats criteris, coordinar esforços, de, en definitiva, articular-se territorialment per augmentar la seva eficàcia en determinats assumptes.

L'organització territorial

Enric Lluch i Oriol Nello (LLUCH, NEL·LO, 1983, pp. XXVIII-XXXII) defensen que, paulatinament, de manera heterogènia però efectiva, durant la Guerra Civil, la Generalitat va anar bastint una organització territorial en base a les 9 regions i les 38 comarques que la «Ponència de Delimitació Territorial» havia proposat el 1933⁹. D'ençà el decret del 23 de desembre i fins l'acabament de la guerra, van ser 410 les ordres, decrets o manaments que l'executiu català va emetre a fi de desenvolupar tal organització de l'espai. També argumenten que el primer intent de posar en pràctica tal organització territorial fou obra dels Comitès Antifeixistes (a instàncies del Comitè Central de Milícies Antifeixistes), fet que fou important per la posterior consolidació de la divisió comarcal. Què hi ha de tot això a la comarca de la Selva?

En primer lloc cal confirmar la progressiva regionalització i comarcalització de l'administració al llarg del període 1936-39. En la mesura que la correspondència dels ajuntaments¹⁰ pot indicar grans tendències sobre aquest fenomen, proposem la següent periodització del procés de comarcalització a la Selva:

a) De finals de 1936 a l'estiu de 1937: al voltant d'un 10% de la correspondència té per destí Santa Coloma de Farners. No va adreçada a un ens comarcal legítim sinó que va dirigida a l'alcaldia d'aquella localitat. Els temes que tracten són, bàsicament, el control i la confiscació de les pells d'animals i dels aparells de ràdio.

b) De finals d'estiu del 1937 a desembre del mateix any: s'observava un augment considerable del volum de correspondència amb Santa Coloma. També trobem correspondència adreçada a Barcelona i a Girona. És ara que apareixen clarament identificades institucions comarcals que van substituint el paper comarcalista de l'ajuntament de Santa Coloma. Llurs competències van des de proveïments (blat, oli, pells, carns, etc.), passant pel tema dels refugiats (acolliment i manutenció, recerca de subvencions per mantenir-los, etc.), fins a la construcció d'obres públiques o la gestió d'empreses. També poden imposar tributs bèl·lics extraordinaris.

c) De gener de 1938 fins a la fi de la Guerra Civil: els fluxes de correspondència amb Santa Coloma superen amb escreix la suma de destins o orígens restants. És ara quan es pot dir, amb propietat, que l'estructura comarcal de la Selva està ja en ple funcionament.

Existeixen, doncs, indicis de la progressiva comarcalització de les delegacions del poder autonòmic al llarg del conflicte bèl·lic. La gran qüestió és, aleshores, comprovar si el nou ordre revolucionari va intentar organitzar-se de juliol a octubre de 1936 per intentar superar les dificultats que l'hi imposava la seva atomització espacial, a fi de ser més eficient i d'intentar superar, d'una manera diferent, la tradicional divisió en municipis i províncies.

La resposta és un «sí» matisat. El 3 de setembre de 1936 es celebrà a Girona una «Assemblea dels Comitès Antifeixistes de Girona i comarques», on sembla que no hi anaren representants de tots els pobles gironins, acordant-se l'establiment d'una estructura política jerarquitzada de tots els comitès locals antifeixistes (comitè local, comitè comarcal, comitè central de Girona i Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Barcelona); però per dur endavant aquesta estructura política jerarquitzada es necessitava una estructura territorial. El Comitè Central, en data 2 d'agost de 1936, ja havia acordat impulsar la creació de Comitès Comarcals de Milícies Antifeixistes, que tindrien com a base d'actuació l'estructura espacial que marcava el projecte de divisió territorial de Catalunya dirigit pel geògraf Pau Vila (NELLO, O., 1986, pp. 121 a 123). Veiem que la intenció, des de «dalt», hi era.

Ara bé, durant el període juliol-octubre de 1936 els comitès locals de la comarca de la Selva actuaren, sobretot, a títol individual. Però quan, per exemple, hi havien conflictes de legitimitat, com a la Cellerà¹¹, s'acudia a institucions ubicades a Girona. D'altres coses (refugiats, proveïments, comunicacions) podien ser resoltes via Santa Coloma de Farners, i si aquí no es resolien, després s'anava a Girona.

El que pot passar és que el comitè local de Santa Coloma s'atribuís funcions supralocals i volgués, o intentés, establir una certa coordinació entre els diferents comitès locals de la comarca: durant aquest trimestre sembla que això no ho aconseguí. D'altra banda, si ens basem en l'organització de torns pel proveïment del front de guerra a partir dels comitès comarcals, sembla que sí que va existir una certa organització comarcal: l'ordre del torn era alfabètic, tocant-li, la tercera setmana d'octubre, a la comarca de la Selva¹².

Fent un resum del que s'ha dit fins aquí es pot dir que, entre el 18 de juliol de 1936 i finals d'octubre del mateix any, va existir un profund esmicolament del poder polític a la comarca de la Selva. La nota predominant del període fou l'autarquia en què es mogueren els Comitès Locals Antifeixistes. No obstant, en aquest balcanitzat marc polític existiren petites illes destinades a organitzar comarcalment algunes de les actuacions d'aquells ens locals. D'altra banda, la desaparició dels comitès no vol dir que desapareixin aquests lligams territorials.

Continuïtat de la revolució?

Més importants encara que la possible inèrcia territorial, és el llegat i la continuïtat dels comitès. En virtut del pacte de la Generalitat amb els partits i els sindicats obrers (27 de setembre de 1936), aquests darrers passaren a ocupar càrrecs polítics en el govern autonòmic. Això porta a la dissolució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes (1 d'octubre de 1936) i a la posterior dissolució dels Comitès Locals Antifeixistes, però no significà l'acta de defunció de la revolució que va existir durant uns tres mesos.

Integrats en els ajuntaments (en principi seguint la mateixa correlació de forces polítiques que existia en el govern de la Generalitat), els antics membres dels comitès revolucionaris (podien no ser físicament els mateixos, ara bé, sí que tots procedien de les organitzacions sindicals o dels partits polítics que abans havien participat en els comitès locals antifeixistes) de la Selva continuaren des de la nova legalitat les polítiques radicals ja endegades durant el trimestre anterior.

Tal continuïtat, o la freqüent resistència a obeir les ordres provinents de Barcelona o Girona, reforcen la idea d'una atomització del poder polític a cada vila de la comarca de la Selva. En d'altres treballs s'han evidenciat la multitud de problemes que hi hagueren per constituir els nous consistoris arran de l'acord entre l'Executiu català i les forces obreres (pel cas de la comarca del gironès vegeu CORNELLÀ, P., 1986; el d'alguns caps de comarca de la Regió de Girona és tractat a NELLO, O., 1986). El cas de la Selva confirma les dificultats que hi hagueren per formar nous consistoris, fent evident el poder que encara tenien els comitès locals a principis d'octubre¹³.

Aquesta continuïtat en la política revolucionària es manifesta clarament en les polítiques municipals¹⁴ d'ençà la constitució dels nous consistoris. La «legalització de la revolució» és, ens sembla, el lema que sintetitza la nova situació¹⁵, tenint present que «aquests Consells vetllaran en tot moment per l'ordre revolucionari establert pels Comitès de Milícies Antifeixistes» (Circular de la Junta de Seguretat Interior, emessa des de Barcelona el 9 de novembre de 1936).

Es confirma, per tant, que el període revolucionari va ser realment efectiu a la comarca de la Selva, que va canviar substancialment l'organització política de les viles selvatanes i que va depassar l'estricte marc temporal on sovint se'l circumscriu.

Conclusions

Recollint els arguments que s'han anat expressant al llarg del present text, els autors presenten les següents conclusions:

1) Queda clarament provada tant l'existència com la transcendència política dels Comitès a les viles estudiades de la comarca de la Selva.

2) No hem sabut trobar evidències de que arribés a constituir-se pròpiament un «Comitè Comarcal de Milícies Antifeixistes» en la comarca de la

Selva durant el període estudiat, malgrat els intents del Comitè Central de Milícies Antifeixistes (*La Publicitat*, 2 d'agost del 1936), o els acords a que s'arribaren a Girona el 3 de setembre («Assemblea dels Comitès Antifeixistes de Girona i comarques»; per veure'n els acords vegeu *L'Autonomista*, 9 de setembre de 1936).

3) Sí que hi han prous indicis del funcionament d'ens comarcals «en se»: la «Federació de Sindicats Agrícoles Cooperatius de la Comarca de la Selva» (o FSACCS, que, fins i tot, comptaven amb una publicació setmanal *La Veu del Poble*); ens paral·lels com el «Comitè de Refugiats», que tendiren a servir, o a servir-se de l'administració (com l'«ajuntament comarcal» de Santa Coloma de Farners).

4) La nova situació política va implicar un replantejament de l'organització i coordinació territorial, independent de la seva potencial eficiència. Malgrat tot, els Comitès Locals Antifeixistes de la comarca de la Selva foren ens revolucionaris forts, autàrquics i, generalment, sobirans en llur terme municipal.

5) La revolució, la política revolucionària, va continuar malgrat desaparèixer els Comitès Locals Antifeixistes. D'ençà finals d'octubre (i en alguns casos abans: Lloret, Breda) la tònica fou la legalització del procés revolucionari.

NOTES

1. Concretament, es triaren vuit pobles selvatans: Anglès, Arbúcies, Blanes, Breda, Caldes de Malavella, la Cellera de Ter, Lloret de Mar i Santa Coloma de Farners.

2. Entenem per poder polític el que, en darrera instància, es val de la coacció armada. Em deixat de banda l'estudi de dos ens revolucionaris que capitalitzaren esferes importants de poder i que tendiren a exercir llur control a tot Catalunya: el «Consell d'Economia» i el «Consell de l'Escola Nova Unificada» (CENU).

3. El Decret de 9 d'octubre i l'Ordre de 12 d'octubre de 1936, dictats per la Generalitat de Catalunya, dissolgueren els Comitès Locals Antifeixistes i ordenaren la formació de nous consistoris.

4. Aquest va ser el cas de Caldes de Malavella, la Cellera de Ter i Lloret de Mar. En aquest darrer municipi només fou així fins el 15 d'agost, data en la qual, el comitè local va integrar-se en el consistori lloretenc (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Lloret de Mar*).

5. Com és el cas d'Anglès (el consistori municipal no es va reunir amb ple poders fins el 20 d'octubre) i Santa Coloma de Farners (l'ajuntament no va realitzar la primera sessió, concentrant tot el poder polític, fins el 16 d'octubre).

6. El Decret de la Generalitat de 22 de juliol (*Diari Oficial de la Generalitat*, 23 de juliol de 1936) establí la destitució de funcionaris municipals, regidors i la dimissió i elecció de nous alcaldes quan fossin desafectes al Front Popular. Per citar altres casos semblants, a Girona, Olot i Figueres es realitzaren canvis d'alcaldes (NEL-LO, 1986, p. 127, nota a peu de plana).

7. La informació d'aquest darrer paràgraf ha estat extreta de la tesi de llicenciatura d'Eugení Caireta i Sampere *Quan Santa Coloma era anomenada Farners de la Selva. Història de la Guerra Civil a Santa Coloma de Farners*, presentada a la Universitat de Barcelona el 1987 (inèdita).

8. De totes maneres, el fet que foren comitès vinguts de fora –Pruït, Orriols, Salt, sobretot– els que exerciren el terror revolucionari, posa en entredit la plena sobirania dels comitès locals estudiats de la comarca de la Selva sobre llurs respectives localitats.

9. De fet, el traçat definitiu, no fou el de la Ponència. El 27 d'agost, un ens revolucionari, el Consell d'Economia va posar en pràctica la Divisió Comarcal (refrendat pel Decret de 27 d'agost de 1936, *Diari Oficial de la Generalitat*, 9 de setembre de 1936). Alguns dels matisos aleshores introduïts foren anomenar «Regions» al que Pau Vila en deia «Vegueries» i l'adscripció de la comarca de la Garrotxa a la regió de Girona (la regió II).

Aquesta fou la delimitació territorial que, quatre mesos més tard, va implantar a tots els efectes de govern autònom la Generalitat de Catalunya (Decret de 23 de desembre de 1936).

10. Concretament, s'ha analitzat els destins de la correspondència dels ajuntaments d'Anglès, la Cellera i Caldes de Malavella, a través dels respectius *Llibres de Registres d'Entrades* i *Llibres de Registres de Sortides*, o utilitzant realment la correspondència.

11. Després d'acalorats estira i arronsa, el consistori de la Cellera «per tal de facilitar el control i administració del municipi ha decidit presentar col·lectivament la dimissió al Comitè executiu d'aquesta localitat» (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de la Cellera de Ter*, 29 de setembre de 1936). El Comitè no acceptà la dimissió i, com a resultat d'això, el batlle i el president del Comitè s'encaminaren al Comissari Delegat de Girona; seguint el consell d'aquest, acceptaren mantenir la doble estructura de poder, més formal que real.

12. *La Veu del Poble*, 11 d'octubre de 1936.

13. *La Veu del Poble*, 11 d'octubre de 1936.

14. Les actes de les sessions dels consistoris així ho recullen a Anglès, Arbúcies, Caldes de Malavella, la Cellera de Ter i Santa Coloma de Farners. A Breda, recordem-ho, el comitè havia estat format a iniciativa del consistori bredenc, però la impossibilitat de poder consultar el *Llibre d'Actes*, a l'igual que ens va passar en el cas de Blanes, impedeix fer una afirmació en aquest sentit. A Lloret de Mar, la política revolucionària, iniciada ja el 15 d'agost, també continuà amb la nova legalitat.

15. «No venim amb l'esperit de mando, sinó amb l'esperit de la revolució», puntualitzava l'alcalde cenetista de Caldes de Malavella (*Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Caldes de Malavella*, 24 d'octubre de 1936).

APÈNDIX

FONTS

Diaris:

La Veu del Poble (Portaveu de la Federació de Sindicats Agrícoles Cooperatius de la Comarca de la Selva). Publicació setmanal editada a Santa Coloma de Farners.

Revistes:

Presència, setmanari vinculat al diari gironí *Punt Diari*; en aquell apareixeren estudis sobre la Guerra Civil a diferents poblacions gironines. Hem utilitzat aquells estudis que feien referència a pobles de la comarca de la Selva: Blanes, Caldes de Malavella, Lloret de Mar, Santa Coloma de Farners (tots aquests estudis han estat realitzats per Carme Vinyoles) i Anglès (aquest estudi el va fer Pau Lanao). Tots aquests estudis sortiren publicats al llarg de l'any 1986.

Llibres:

BALCELLS, A., GIRALT, E., TERMES, J., (1970). *Los movimientos sociales en Cataluña, Valencia y Baleares*, Barcelona. Ed. Nova Terra. Col·lecció «Trabajo y Sociedad», número 12.

LLUCH, Ec., NEL·LO, O., (1983). *La gènesi de la Divisió Territorial de Catalunya (1931-1936). Edició de documents de l'arxiu de la Ponència*. Barcelona, Diputació de Barcelona.

TERMES, J., (1987). *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil, 1868-1939*, volum VI de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Barcelona, Ed. 62.

AA. DD., (1986). *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona. Col·lecció «Quaderns del Cercle», número 2. D'aquest llibre hem consultat els següents treballs:

CORNELLÀ, P. «La constitució dels ajuntaments a la comarca del gironès durant la Guerra Civil», pp. 135-187.

DOMÈNECH, J. «Confiscacions i represàlies a Lloret de Mar durant la Guerra Civil (1936-1939)», pp. 245-285.

NELLO, O. «El govern local de les comarques gironines durant els primers mesos de la guerra civil i la revolució (juliol-desembre de 1936, pp. 119-134).

Altres:

Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners.

Llibres d'Actes dels Ajuntaments d'Anglès, d'Arbúcies, de Caldes de Malavella, de la Cellera de Ter, de Lloret de Mar i de Santa Coloma de Farners.

Tesi de llicenciatura (inèdita) d'Eugeni Caireta i Sampere: «Quan Santa Coloma era anomenada Farners de la Selva. Història de la guerra civil a Santa Coloma de Farners». Presentada a la Universitat de Barcelona el 1987.

Testimonis orals: el Sr. Domènec Vives, de Breda, regidor el 1936 i alcalde el 1937 d'aquesta localitat.

Any I - Núm. 10 - Diumenge, 11 d'octubre del 1936

PUBLICACIO SETMANAL

La Veu

del Poble

PREU: 20 CENTIMS

PORTANTVEU DE LA «FEDERACIO DE SINDICATS AGRICOLES COOPERATIUS DE LA COMARCA DE LA SELVA»

Redacció i Administració: Carrer J. Verdaguer, 5 - Santa Coloma de Farners